

GOGA

Spoštovani žužki in druge srhljive zgodbe

Besedilo in ilustracije
Maša Kolanović

Prevedla Seta Knop

Kazalo

11	Živi zakopani
28	Revolucija
48	Skrinja
69	Boljše življenje
88	Spoštovani žužki
101	Hladilnik
118	Neskončnost
133	Punčke iz Černobila
146	Črnilo
162	Konzumiranje
169	Žužki so skoraj kot ljudje
185	V primeru doživljenja
213	Beseda prevajalke

Niki, za pogum in nežnost

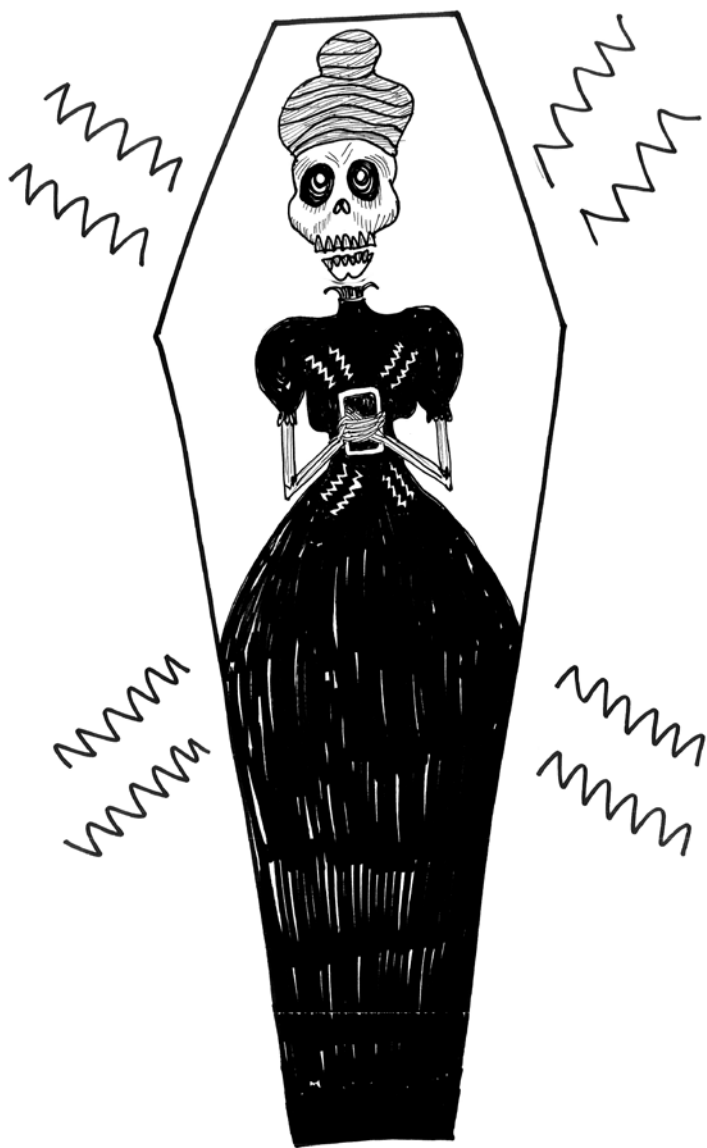
Živi zakopani

Zadnja tetina želja je bila, da jo dan po pogrebu trikrat pokličemo na mobitel, ki bo pokopan skupaj z njo. Zjutraj, opoldne in pred večerom, tako je napisala s svojo slabotno pisavo na košček papirja, ki naju je skupaj z njenimi osebnimi stvarmi pričakal v domu za ostarele na Pilah. Bolj kot smrti se je bala tega, da bi bila živa zakopana, in ta strah jo je začel preganjati v zadnjem letu dni, odkar je postala nepokretna. Pred stotimi leti so neko njeno daljno sorodnico menda živo zakopali na Boninovem, kmalu po tistem, ko je tamkajšnji bordel postal pokopališče. Pri naslednjem pokopu v isto grobnico so naleteli na odprto krsto nesrečne ženske, raztrgano obleko in polomljene kosti rok in nog, kar so si razlagali kot njen neuspešen poskus bega pred grozotno smrtjo. Čeprav je obstajala tudi druga teorija, češ da je rajnko iz krste pravzaprav na vse pretege skušal spraviti pogrebnik, ko je iskal zlato, s katerim so običajno pokopavali člane aristokratskih družin. Ta nesrečnež je torej v obupu poskušal rešiti svojo ubožno družino pred lakoto. Neki naš sorodnik je, še v sedemdesetih letih, o tem napisal celo feljton v *Vjesniku*. Vegetiranje v domu in celodnevno prepuščanje lastnim

mislim sta domišljiji očitno odprli dovolj prostora, da se razplamti v tej smeri. Z bratom sva ostala v Dubrovniku še dan po pogrebu, da bi ji izpolnila zadnjo željo. Nikogar iz dubrovniškega sorodstva nisva hotela prositi, naj naredi to traparijo. Pravzaprav je tudi brat nasprotoval temu, vendar se mi ga je posrečilo prepovoriti, da ostaneva in ji izpolniva zadnjo željo, pa naj je bila še tako prismojena. Teta ni imela otrok, nikoli se ni poročila, drugi sorodniki pa so bili v glavnem tiste hladne baže, od katere ničesar ne pričakuješ in zahtevaš in do katere ostaneš na distanci celo v posmrtnem življenju. Najina mama je bila že tako onemogla, da ni mogla priti niti na sestrin pogreb. Poleg tega je bilo iz Zagreba videti, kot da je Dubrovnik na koncu sveta, nekje tam pod kozorogovim povratnikom. Že zadnjih nekaj let sva bila midva z bratom edina od sorodnikov s »severa«, ki so enkrat letno, včasih pa še redkeje, prišli k njej na obisk. Iz severnjaške perspektive je bilo leto hitro naokoli, medtem ko je bila najina teta v tem času skrbno osredotočena na svoj propad, ki je potekal neznosno počasi in nepovratno. Od enega do drugega leta so se zgodile velikanske spremembe na slabše. Od bergel prek vozička do nepremičnega ležanja. To so bile stopnje njene počasne vdaje, najprej z zlomljenim kolenom, potem z možgansko kapjo in na koncu z zlomljenim kolkom, ki jo je dokončno priklenil na posteljo. Že ob prvi nezgodi, ki je bila v luči naslednje videti neškodljiva, se je zdelo, kot da je podpisala brezpogojno kapitulacijo in se prepustila padcu v prepad, ki se je nekega dne naposled končal. Zadnjič, ko sva jo videla živo, pred malo manj kot

letom dni, je nepremično ležala na postelji, izmozgana, otrpla, verjetno tudi zadrogirana z zdravili, ki jih po domovih vbrizgavajo v žile starim ljudem, da ne sitnarijo in ne tarnajo. Zobne proteze si ni več vstavljala, zato so se ji ustnice spodvihnile v notranjost obraza, ki je bil tako spodvihan videti kot suha figa. Ves čas je izgubljala težo. Jedla je kot miška, le toliko, da je ostala pri življenju, malo zaradi onemoglosti, malo zaradi potrnosti, malo zaradi zdravil, ki so dušila vsako iskro življenja. Njene tanke noge z atrofiranimi mišicami in povešeno kožo, ki so molele iz plenjc in iztegnjene ležale na postelji, so bile podobne piščančjim krilcem. Nisva je več razumela, kaj govori, pa saj ni govorila ničesar, kar bi zvenelo smiselno. Oči pa, kot da se je le še v njih vztrajno vžigala ta zadnja iskra, iz katere je bilo slutiti neznosno žalost, ki se je izgubljala na obzorju nekje nad najinima glavama. Kadar sem prestregla ta pogled, sem včasih nezadržno planila v jok. Mogoče niti nisem jokala zaradi nje. Bili smo daleč, mi na severu, ona na jugu, že zdavnaj smo se navadili živeti drug brez drugega. Jokala sem zaradi tega, kar se dogaja in kar se nam bo zgodilo, nemočnim in krhkim, z rokom trajanja, ki je le malo daljši od življenjske dobe žužkov. Tedaj je v obupu iztegnila proti meni svoje koščene prste z nepostrizhenimi nohti. Ta njen gib me je vedno vznemiril in malce prestrašil. Spomnil me je na to, da ostajamo v svojih lupinah neznosno sami.

Med našimi zadnjimi srečanji v času, ko je bila še na nogah, v svojem stanovanju, v svojem telesu in v svojem prepoznavnem duhu, se je nenehno pritoževala nad

mestom. Namesto *grad* ga je izgovarjala kot *grod*. *Niti ene normalne botege ni več v grodu. Nimam kje popraviti ročne ure v grodu. Pjaca v grodu se je spremenila v suvenirnico. Nikjer ne morem dobit pravega persemola. Samo pomarančni arancini, limončelo, kotonjata v celofanu s fjoko, kot da bogme mi v grodu od tega živimo. Nimam kje rož kupit, da bi jih dala na grob. Nimam kje v grodu plašča skrajšat ali kotule zožit. V grod prihajajo kruzjerji, večji od samega groda. Po hrano za mačke moram it v Gruž. Hranila pa je celo četo. Prihajale so k njej na balkon, ki je gledal na pravoslavno cerkev. Tam je bil njihov mali raj. Pritoževala se je nad hrupom pod oknom, ki ni jenjal do petih zjutraj. In nad strahotno gnečo poleti. Tega njenega nerganja nismo jemali pretirano resno. Imeli smo ga za del njene osebnosti in za del folklore dubrovniške razvajenosti. Čeprav je, ko smo se pred več kot petimi leti skupaj sprehajali po Stradunu, le še redkokdaj srečala svoje znanke. Počasi so se osipali. Kadar so naleteli drug na drugega, so se pritoževali, v kaj se spreminja *grod*. In kako je treba it *iz groda*. Besedo *grod* je bilo na ulicah pravzaprav vse redkeje slišati.*

Pokopali smo jo v družinski grobnici na Boninovem. Zbralo se je še nekaj prijateljev, predstavnikov institucije, v kateri je delala, in nekaj sorodnikov. Mobitel je bil pokopan skupaj z njo, kakor je želela. Pred tem sva ji še napolnila račun in baterijo. Sonce je bilo visoko na nebu. Kot velika in bleščeča luknja je požiralo prazno morsko gladino v daljavi.

Bilo je jutro, dan po pogrebu. Z bratom sva sedela v njenem stanovanju v mestu. Preživela sva nespečno noč, v

kateri so se skozi najin polsen sprehodile reke ljudi. Sedela sva v stanovanju, ki je teto medtem pozabilo. Že dolgo ni bila v njem. Tu so kdaj pa kdaj prespali prijatelji njenih prijateljev, zato so bile njene stvari diskretno spravljene po omarah, škatlah in vrečah. Z bratom jih bova morala nekam evakuirati in poskrbeti zanje, verjetno v kakšen dom za ostarele ali Karitas. V kuhinjskih kredencah je bilo nekaj posušenih vrečk indijskega čaja. Prah se je zalegel po vseh kotih stanovanja. Po slikah barčic in galej, ki jih je tako lepo izdelovala, ko je bila še živa in zdrava, se je nabilala pajčevina. Knjižnica ji je zaman širila roke v pozdrav. Namesto nje se je vrnilo le nekaj njenih stvari, ki sva jih prinesla iz doma za ostarele. Ročna torbica z dokumenti, pižama, domača halja, dve knjigi s kičastimi naslovnici avtorjev, za katerih imeni nisem še nikoli slišala in ki ju je verjetno od koga dobila za darilo, nekaj *Glorij* in grelnik. Odvrгла sva jih na tla zraven kavča in jih pustila tam, zato so delovale še toliko bolj begajoče. To tako ali tako ni bilo več njeno stanovanje. Že v zgodnjih devetdesetih letih ga je prepustila bogatemu sorodniku iz Južne Amerike, da ga odkupi od države. Tistemu, ki živi pod kozorogovim povratnikom. Tako rekoč dala mu ga je za smešno nizko ceno, še preden so cene nepremičnin v mestu podivjale. Potem mu je cena zrastle za tisoč odstotkov. Kapital bogatega sorodnika iz Južne Amerike je še malo narastel, ona pa je bila s pogodbo zavarovana do smrti. Njena soba, kuhinja, kopalnica in terasa bodo kmalu spremenjene v apartma.

Treba je bilo oditi na pokopališče in jo poklicati. Trikrat na današnji dan. Brat je bil živčen, ker je moral končati

program za neko podjetje in ga pod nujno poslati na neko oddaljeno stran sveta. To bi moral narediti že včeraj. Ideja, da jo pokličeva, se mu je zdela absurdna. Rekel je, da bi lahko mirno že šla na pot proti Zagrebu in jo poklicala z avtoceste, če jo že morava poklicati. Biti živ zakopan v 21. stoletju, stoletju natančnih diagnoz, je z znanstvene plati nemogoče. Ampak tako si je želela, sem mu rekla. Sicer pa, če je po kakšnem neverjetnem naključju vendarle živa zakopana, se niti ne bi mogla tako zlahka javiti na mobitel, v krsti ne bi imela dovolj manevrskega prostora, mogoče bi samo vpila, praskala ali trkala, da jo slišiva, saj sam veš, kako šibka je bila, sem govorila v obrambo njene želje in jo poskušala upravičiti v njenih tehničnih podrobnostih, da bi jo prikazala kot vsaj malce utemeljeno. Brat je samo zavil z očmi in jo odkuril iz stanovanja v lovu za stabilnim wi-fijem. Obveznost, da izpolnim tetino zadnjo željo, je ostala na mojih plečih. Tudi meni se je vse skupaj kdaj pa kdaj zazdelo čisto nespametno. Kot kakšna zgodba Edgara Allana Poeja. Ampak kaj, če zares obstaja vsaj najmanjša možnost, da je dejansko ostala živa zakopana, tako kot njena sorodnica iz 19. stoletja, zraven katere zdaj leži. Šla sem ven. Ni še bilo prevroč. Usedla sem se v bližnji kafič na Gunduličevi poljani. Moj omrtvičeni mobitel je ležal v senci. V njegovi črni površini je odsevalo nebo. Čez ugasel zaslon se je pravkar spreletel golob. Videla sem, kako leti diagonalno čez zaslon in potem navzgor, visoko v nebo. Vzela sem mobitel v roke in ga vključila, pametni aparat pa se je samodejno povezal z wi-fijem. V hipu je vstopil v mestno ožilje in mi postregel s podatki o bližnjih

znamenitostih. *Visitors can take a walk along the city walls that surround the Old City. The walk takes a couple of hours and offers stunning views of the Dalmatia Coast and a bird's eye view of the city. Lovrijenac Fortress is one of the sights that can be seen from the wall, it is an impressive structure built on an outcropping rock. It is located just outside the Western wall of the Old Town and was featured in Game of Thrones.*

Z zaslona sem preusmerila pogled k resničnemu mestu. Neka starka, zgrbljena pod pravim kotom, je krevsala ob palici od ene kante za smeti do druge in pobirala plastenke. Tla so bila nastlana z drobtinicami kruha in listnatega testa. Golobi so se premeščali z ene fasade na drugo. Slišati je bilo prhutanje njihovih kril, pomešano z zgodnejutranjim mestnim vrvežem. Zaradi drobtinic je bil ta del mesta njihov eldorado, kar pomeni, da je bilo povsod tudi veliko iztrebkov. Nekaj jih je na sveže porisalo že dodobra posran Gunduličev spomenik. Iz zabojnikov so se prelivali slapovi plastenke od prejšnjega večera. In res, na sami tržnici je bilo veliko manj stojnic s svežim sadjem in zelenjavo. Prevladovali so spominki. Z bližnje vijoličaste stojnice me je v valovih, odvisno od gibanja ljudi, preplaval intenziven vonj po sivki. Starejša gospa je z rokami pojasnjevala nekemu tujcu, kako naj uporablja olje v majhni steklenički. Kazala mu je, s kakšnimi gibi naj masira glavo ob težkem glavobolu. Teta je imela prav. Morala bi oditi in preveriti, ali je po kakšnem naključju ostala živa. Čeprav sem sprejemala to možnost samo teoretično, bolj kot feljton tistega sorodnika. Na mizi sem

pustila petdeset kun za kavo in vodo. Mesto sem pustila za sabo in se po ozkem pločniku počasi vzpenjala proti pokopališču. Ljudje, ki se bodo danes trumoma zgrinjali v mesto, se še niso dodobra predramili. Vzpenjam se. Grem mimo doma za ostarele, na katerem je še vedno prilepljena njena osmrtnica. Mačke so se zvile v klobčič zraven nekega zabojnika za smeti. Na zahodu me spremljajo visoke pečine, odprto morje in obzorje, na katerem se samo tu in tam zariše visok cvet agave. *Boninovo je kot prizorišče za delanje samomora postalo znano že v začetku 20. stoletja. Tudi dubrovniški plemiči so se kdaj odločili končati svoje življenje s samomorom. Vsekakor je najbolj znan primer samomora glasbenika Luke Sorkočevića, ki se je za skok z okna tretjega nadstropja svoje palače odločil v trenutku depresije 11. septembra 1789.* Vstopim na pokopališče. Pod nogami mi škripajo drobni kamenčki, raztreseni po kamnitih ploščah. Obstanem pred družinsko grobnico, v kateri je pokopana teta, in vzamem iz torbe mobilitel. Z nagrobnika me gleda njena slika. Druge so že zdavnaj odpadle z njega. Na tej je še tako mlada. Mobilitel so na poti do sem že prestregla raznorazna posodabljanja in vedel je, kje sem. Vsaj približno. Prosi me za oceno *Guesthouse Boninovo*. Posreči se mi, da se izmotam iz kupa posodabljanj in reklam, ki so se namnožile, medtem ko v imeniku iščem njeno številko. Teta. Klicanje. Čakam. Zvoni. Na mojem mobitelu je slišati zvok vzpostavljanja klica, iz zemlje pa čisto tiho in skoraj neslišno prihaja zvok Samsungove klasiike *Over the Horizon*. K sreči ni blizu mene nikogar, ki bi lahko bil priča temu, kar pravkar počnem. Vsaj nikogar

živega. Melodija se je nekajkrat odvrтела in nato zamrla. Naročnik se ne oglašaja. Odhajam. Prva želja je izpolnjena. Mirno se lahko vrnem v mesto. Peklenska vročina je že v nizkem startu, da napade naša telesa in izsesa iz njih vse življenjske sokove. Treba je preživeti današnji dan in postoriti vse natanko tako, kakor je hotela. Da ne ostanejo kakšni nerazrešeni računi z mrtvimi. Na Pilah je že nastala gneča. Naenkrat sem zasuta s turističnimi letaki, kot da bi bili konfeti. Ture *Game of Thrones*, *kajakaške ture*, *private tours*, *Konavle Valley and Sokolotown tours*, *fish, drinks and folk music*. Celotno mravljišče se hoče stlačiti v orehovo lupino. *Duuu-brrrrrouvnik! Duuu-brrrrrouvnik!* Delajo se fotografije in selfiji, snemajo kratki videi panoramskega pogleda na morje in obzidje. Sredi mosta na Pilah je potegnjena vrv. V mesto vstopim na desni strani. Na levi strani hodijo ljudje ven. Pred mano je zastava banke OTP in Dubrovniških poletnih iger. Vsi skupaj vstopamo v mesto s počasnimi koraki, v veliki človeški reki. Pred Onofrijevim vodnjakom hrešči goslač in gode tragične ljudske napeve. Mesto se topi pod koraki ljudi. Kot ledena plošča pod pingvini.

Začenja se čas kosila. Po Stradunu gostinci novačijo ljudi v svoje lokale. Vse je polno koktajl barov, irskih *pubov*, dunajskih kavarn, italijanskih kafeterij. Nekdo me prime za zapestje in me zvleče pred lokal. Obstanem, slabotna in zbegana. Zgrabi me z obema rokama in začne z mano plesati tango, pri tem pa mi na uho v angleščini prišepeta-va današnji meni. Govorim mu, da sem *naša*, on pa me s slavonskim naglasom vabi v lokal in mi obljublja popust

za domače. Sama sedem za mizo in naročam iz angleškega jedilnega lista. Gledam ga, kako prepoten novači ljudi. Pod pazduho se mu širita mokra madeža. Na ulici je cela vrsta takšnih zvodnikov za kosilo. Vsak si prizadeva, da bi bil prodornejši od tistega drugega, da bi napravil še boljšo točko od svojega tekmeča. Pred mano se je znašel krožnik oranžnih testenin, porisan s štirimi dagnjami v črnih sarkofagih. Plačam račun s popustom in grem naprej. Kamnite plošče oddajajo svetlobo in toploto. Na obzidje se hoče povzpeti na tisoče ljudi. Pripravljeni so. Imajo klobuke, vodo in *selfie sticke*. Brat se ne oglašja na mobitel. Vedno je takšen. Pri njem je vse hiperracionalno. Programerski um brez Edgarja Allana Poeja. Ne bi me čudilo, če se zdaj ne oglasi zato, ker je jezen name zaradi mojega vztrajanja pri tem, da pokličeva teto, kakor si je želela. Umikam se s sonca. Iščem sapico vetra. Pomislim na odprtino v obzidju blizu morja. Vem, da bi morala biti tam nekje Buža. Najdem špranjo za katedralo, skozi katero kapljajo ljudje. Prepuščam se korakom drugih, ki vedo, kam grejo. Imajo vodnike in pametne telefone. Pred naslednjim odhodom na pokopališče imam še čas, da popijem kavo. Na Buži se natakar znoji med telesi v kopalkah. Ni praznega stola. Usedem se med skale na dno betona, na katerem z mastno rdečo barvo piše »private«. Delala se bom trapasto in ostala tukaj, dokler mi kdo ne reče, naj se umaknem. Buljim v odprto morje. Kajakaši so vztrajni, približujejo se Lokrumu, kot da ga hočejo obkoliti. Moj mobitel vibrira, slišati je zvok posodabljanja. Zmeraj ve več in zmeraj je pametnejši od mene.

A funny little island just a 15 minute boat ride from the old port in Dubrovnik. Gorgeous scenery and beaches! Tucked away in a quiet corner of the monastery is the Iron Throne! You can sit on it and have pictures with a nice little Game of Thrones exhibition to see all about the filming and you can locate scenes on the island. There's also restaurant and a cafe. Would recommend for a visit and the Iron Throne is much better than the very poor replica you can sit on for a fee in a shop in Dubrovnik. Pred oči mi skoči tudi ocena za lokal Buža. *Everything is terribly overpriced and the service lackadaisical at best.* Tudi jaz lahko napišem oceno, če hočem, ampak onemogla od vročine in testenin s štirimi dagnjami samo nepremično sedim pod bledimi in posušeni palmovimi listi, ki naj bi ščitili pred soncem. Z dišečimi olji namazana telesa skačejo z obzidja v vodo. Klicati teto v grob, kakšna traparija. Brat je imel prav. Lahko bi se že prej odpravila v Zagreb. Dovolj imam mesta. Pokličem ga. Ne oglasi se. Čutim, kako mi začne teči iz nosa. Prebijam se skozi gnečo. Kapljica smrklja išče svojo pot, kot da je zunaj mraz. Gledam, kje bi lahko kupila papirnate robčke. Po stranskih uličicah se spuščam proti Stradunu. Kapljica mi počasi polzi čez zgornjo ustnico. Med blodenjem po uličicah v iskanju robčkov sem že trikrat naletela na trgovino v gusarskem slogu z nenavadnimi sladkarijami. V prodajalnah spominkov ne prodajajo papirnatih robčkov. Samo priveske, majice in figurice *Game of Thrones*. Iz nosa mi nezaustavljivo teče. Naletela sem na kostumiranega romunskega gusarja, ki ima za atrakcijo nekaj živih papig ar. Ena rdečerumena